

Зоран Диамонд

ПРАОТАЦ НОЈЕ И СТАРА ПРЕДАЊА О ПОТОПУ

У в о д

Као Божија реч Свето писмо је за човека хлеб којим он одржава свој духовни живот и вода којом он утољава своју духовну жеђ (уп. Амос 8, 11—12). Апостол Павле за Свето писмо каже да је оно најпоузданија пророчка реч и да њу треба добро пазити као на светилник који светли у тамном месту докле дан не осване и Даница се не роди у срцима нашим (II Петр. 1, 19). Према томе без Божије речи човек би био у мраку, био би у духовном погледу гладан, жедан а у крајњој линији мртав.

Најпоузданија пророчка реч, реч од Бога, записана је и до данас је дошла у суштини неповређена у богонадахнутим канонским књигама у Светом писму. У Светом писму које је божанско Откровење није баш све сасвим јасно а посебно у Старом завету. Стари завет је све оно што је Бог објавио, а што су свети људи по упутству Светога Духа записали, пре доласка Исуса Христа. У Старом завету има пуно нејасних догађаја и ствари, а међу њима има неколико који интересују не само побожне људе него људе од науке — представнике и теолошких и световних наука. О свим тим догађајима који нису јасни како за теолошку тако и за световну науку у овом семинарском раду неће се говорити. Иако су природне науке специјално астрономија, геологија, палеонтологија, биологија и археологија тражиле и поставиле пред нас све те догађаје да решимо ја сам се одлучио да пишем само о једноме. Проблем који интересује не само нас теологе но и световну науку јесте у ствари старо-заветни догађај везан за једног светог праоца, праоца Ноја. Горе наведене науке нису само поставиле проблем праоца Ноја него и проблем потопа. Стога, такође ће се говорити о потопу и разним старим предањима о потопу а посебно биће речи до каквих је резултата о овоме питању дошла и једна од независних наука, археологија (и то Археологија Блиског Истока). У другом делу наше проучавање обухватиће подручја где су никле најстарије цивилизације за које данас знамо, Месопотамију и долину Нила, и све државе које су у старом веку стваране од Иранске висоравни на истоку, те у широком

луку такозваног Плодног полумесеца према Средоземном мору све до Либијске пустиње на запад, а на северу до Црног мора. На том великом пространству настале су државе Сумер и Вавилонија, државе Угарићана и Аморејаца о коме ће такође у другом делу бити речи.

Моје проучавање почеће научним доказивањем овог догађаја имајући у виду историчаре, лингвисте, геологе и библијске историчаре који су дали своје мишљење. У другом делу позабавићемо се археологијом, а трећи део започињем проучавањем најзначајнијих протоисторијских предања о потопу. Четврти део је теолошко тумачење библијске приче о потопу. Овај догађај који се описује у Светом писму био је особито у прошлом веку предмет најјачег сумњичења и порицања од стране научника.

I.

„Кад је Ноју било 600 година, те године, другог месеца, у 17 дан, развалише се сви извори великога бездана, и отворише се уставе небеске. И дажд паде на земљу 40 дана и 40 ноћи. И навали вода, и устаде јако по земљи и покри сва највиша брда што су под целим небом. Тада изгибе свако тело што се креће по земљи, птице, стока, и зверови и све што гмиже по земљи . . . истреби се са земље. Само Ноје оста и што с њим беше у ковчегу. И стајаше вода поврх земље сто и педесет дана.“

Књига постања VII глава.

Кад чујемо реч потоп обично истога тренутка помислимо на Библију и Нојев ковчег. Ова прекрасна прича из Старог завета обишла је цео хришћански свет. Она је тако постала најпознатије предање о потопу, али она ниуком случају није и једина прича о том догађају. Тако су Грци приповедали о потопу а још много пре Колумба била је у живом сећању код урођеника америчког континента, велика поплава о којој су говориле многобројне приче. И у Аустралији, и Индији, у Полинезији и на Тибету, у Кашмиру као и у Литванији прелази са колена на колена све до данашњег дана прича о потопу. Да ли је то само прича?

Историчари религије који су се бавили овим питањем дали су свој одговор. Наводно испитујући многобожачке религије они су дошли до резултата да су њихова веровања, њихове приче о боговима чисти митови, и да немају ни мало чега историјског у себи. Њихове приче како објашњавају историчари су само сликовито описивање природних појава, а богови су извесни уочљиви и импозантнији предмети у природи. Према томе и историје тих богова су само сликање разних видова и стања истих обажаваних предмета природе. Овај метод објашњења многобожачких религија историчари су пренели и на

хришћанску религију. Мишљење о старозаветној религији је да она није надприродна, то јест Богом откривена, него напротив природна религија као што су и многобожачке.

Други историчари имају другачије мишљење. Они су дошли до закључка да су свештенички кругови по повратку из вавилонског ропства, дакле у раздобљу од шестог до четвртог века пре наше ере, редиговали текст Старог завета и у свом компилаторском раду послужили су се прастарим народним предањима, и њих су безобзирно прерађивали у своје религиозне сврхе.

Трећи су већ одавно дали своје мишљење. Желећи да пронађу литерарни смисао овог догађаја служили су се помоћним наукама које помажу изналажењу смисла сваког литерарног дела. За њих је прича о потопу искључиво људско дело, написано од људи за људе на људски начин и под одређеним људским условима. При свом тумачењу узимали су у обзир најпре људски начин говора, а онда су тражили везе између речи и њихових појмова. Њихов први циљ је био брижљиво испитивање значења појединих речи употребљених у говору јер то им, тобоже, помаже да би се на неком одређеном месту могло разумети њено право значење. Значење које се противи уобичајеном начину говора одбацује се. Тим принципом дошли су до закључка да је прича о потопу чисто описивање појављивања и уздицања сунца и месеца из морских таласа. До овог су дошли сматрајући да се у оно старо време веровало да сунце и месец на западу падају, односно прелазе у таласе земљиног океана, а затим се на истоку поново уздижу и пливају горе по небеском океану. Иако је етимологија врло корисна наука она није сама по себи довољна за разумевање библијских речи, јер често поједине речи и изрази током времена добијају нова значења различита од првобитног или етимолошког значења; према томе ово тумачење је неповољно и нетачно.

Геолози су веровали да ће прастару загонетку моћи да реше уз помоћ своје стручности, па су се упућивали на међуледено доба и на топле периоде историје наше земље. Ниво светских мора пењао се четири пута, при чему се јако дебели ледени оклоп на континентима, делимично дебео и више хиљада метара, почео отапати. Водене масе које су на тај начин ослобођене измениле су пејсаж, поплавиле су ниске приобалне области и равнице и уништиле људе, животиње и биљке.

Један од људи који се бавио овим проблемом и који је изнео своје тезе и идеју о потопу је Ерих Фон Деникен (Erich von Däniken). Неки тврде да је засад још немогуће судити смелим Деникеновим идејама, а ја сматрам да су његове идеје нерешиве загонетке, које је сам себи поставио, те их тако ни он сам не може решити ни доказати, а камоли протумачити. Да ће нас Деникенове идеје ускоро навести да другим очима посматрамо саме себе и наш свет, као што то каже издавач у предговору његове књиге Сећања на будућност, у то сумњам. Тумачећи еп о Гилгамешу са астрономске тачке гледишта он долази до закључка: „У епу о Гилгамешу не налазимо само најраније извештаје него и фантастичне описе које није могао измислити ни најпаметнији чооек у доба настанка плоча, нити су их, исто тако, могли смислити преводиоци и преписивачи из идућег века. Јер, у тим

описима сакривају се чињенице које су закључимо то на основу данашњег знања зацело биле познате творцима епа о Гилгамешу“. Према овоме што Деникен тврди, долази се до закључка да је неко из свемира, тобоже, сишао и уредио све па и потоп. А на питање откуд библијски опис ове катастрофалне поплаве написао је: „Претпоставимо ли да је еп Гилгамеш од Сумераца преко Асираца и Вавилонца доспео у Египат те да га је млади Мојсије тамо нашао и прилагодио својим циљевима, онда није библијски опис потопа изворан, него је то сумерски опис . . .“ О овом проблему видећемо у трећем делу овог семинарског рада, који управо обухвата неке епове и митове, а међу њима и овај те их упоређује са библијском. „Они који желе верске поставке Библије задржати неповредивима, каже Деникен, морају или би морали бити заинтересовани за то да се разјасни ко је у давнини васпитао људе, ко их је упознао са основним правилима живота у друштвеној заједници, ко их је научио правилима хигијене и ко је уништавао покварењаке“. Мислећи тако, наставља Деникен,“ то не значи да смо безбожници.

Чврсто смо уверени да ће, кад и последње питање о нашој прошлости добије истинит и уверљив одговор, у бесконачности остати НЕШТО што у недостатку неког прикладнијег имена, називамо БОГ“. Деникенова теорија је празна и нелогична а као најглавније — недостају докази. Према томе непотребно је обраћати пажњу на оно што је недоказано.

Све што сам до сада изложио о покушајима објашњења сводило се на спекулације и хипотезе. А прави историчари и теолози се не задовољавају само претпоставкама, но се ослањају на материјалне и недвосмислене доказе.

II.

Од кад је у прошлом веку одгонетнута асирско-вавилонска клинаста азбука, и код кад су научници били у стању да читају и разумеју клинасте записе на каменим плочама, откопане су моћне метрополе као Ур, Вавилон и Нинива, а у царским палатама нађене хиљаде таблица исписаних клинастим писмом. Ти документи садрже историјске хронике, дипломатску преписку, уговоре, митове и религиозне спевове међу којима је нађен и најстарији еп човечанства о сумерском јунаку Гилгамешу. Овај еп који се састоји из триста строфа од по четири стиха урезаних у дванаест масивних глинених таблица потиче из времена вавилонског цара Хамурабија. Дакле из времена око две хиљаде година пре Христа. Гилгамеш-епос је пронађен у руинама библиотеке Ниниве са 20.000 других текстова. Библиотека о којој говоримо потиче из седмог века пре Христа а саградио ју је краљ Асурбанипала. Ова библиотека која је важила за најчувенију античког доба била је саграђена високо изнад обала Тигра у старој Ниниви.

У доба краља Асурбанипала говорило се акадским језиком који је такође био и дипломатски језик којим је написан и Гилгамеш-епос. Међутим, рецензију коју је еп имао кад је нађен добио је још хиља-

дуипо година раније. Тачније ова рецензија се приписује великом краљу Вавилоније Хамурабију. А до овога се дошло када су у његовој резиденцији на Еуфрату пронашли још један други примерак тог текста. Сумерска „потоп-плоча“ је значајан и важан документ. Ова плоча бар у неким деловима може бити само као претеча вавилонској верзији али је неповољна и не тако добро сачувана. Но вратимо се Гилгамеш-епу. Нетачно је тврдити да је овај еп вештачко писмени састав и да је он творевина неког уметника који је био маестро уметности, и писања. Јевреји су тобоже узели ову причу и приписали је себи. Даљи налази поткрепљују претпоставку да овај еп припада свим великим државама старог Истока. Хетити и Египћани су га преводили на свој језик, при чему се на клинастом тексту који је пронађен на Нилу још јасно одају примедбе писане црвеним мастилом, наспрам оних места која су стварала тешкоће египатским писарима. Да би открили ову загонетку, то јест порекло епа о Гилгамешу, помогао нам је један глинени фрагмент. Његов првобитни текст потиче од Сумераца, оног народа чија се метропола налази где и Ур.

У т н а п и ш т и м (Ноје Сумераца) нас извештава о ономе шта је доживео. Али ни Вавилонци, ни Асирци, ни Хетити, ни Египћани (а међу њима и модерни асиролози који су ову приповетку са муком превели), нису ни слутили да се ради о истинитом догађају. Наиме стотридесет и четврти стих једанаесте таблице епа о Гилгамешу имао је за основу извештај једног очевица. Ни један маестро уметности и писања није могао тако верно и упечатљиво да опише страхоту катастрофе. То је могао само човек који је лично то посматрао, неко ко је то сопственим очима гледао, неко ко је успео „да побегне“. Утнапиштим нас веома прецизно извештава о свему, па и о једном јужном ветру што врло тачно одговара и самој географској ситуацији. У исто време он нас такође извештава и то са карактеристичним детаљима о једној бури. То је појава црног облака уз велико бучење кад усред белог дана одједном настаје помрачина. Ако се посаветујемо са метеорологијом одмах ће нам казати да се овде ради о циклону или вихору. Пустошење јужног ветра који испред себе тера воду не може бити ништа друго него циклон.

Данас у свету постоји широко разграната алармна служба а највише их је на обали Флориде, у Мексичком заливу, и на Пацифику. Али ни ова модерна алармна служба не би много користила људима из јужне Месопотамије четири хиљаде година пре Христа. Јер као што знамо, понекад и те велике циклонске олује наговештавају и дају утисак потопа. Примери из блиске прошлости потврдиће нам то. Године 1876. Бенгалски залив је био захваћен таквом једном циклонском буром. Том приликом уништене су катарке бродова који су били на мору а обала је била под осеком. Вода која се повлачила била је захваћена високим и широким таласима те се тако образовао један огроман талас. Тај циклонски талас продро је и у област Ганга те је вода нарасла преко петнаест метара у висину и продрла дубоко у копно. Ова катастрофална поплава прекрила је стотридесет и једну миљу а двестапетнаест хиљада људи изгубило је своје животе у таласима.

Да је прича о потопу заиста одраз неке прастаре стихијске катастрофе која се веома дубоко усекла у сећања људских поколења потврдио нам је проналазач Ура Леонард Вули (Leonard Woolley). Ур је један од најстаријих градова Сумера а настао је као насеље крајем петог миленија за време обеидске културе. Тачније, настао је на једном изолованом острвцу, јер је цела Месопотамија била под мочварама и са много таквих изолованих сувих острва. Прво насеље Ура уништено је катастрофалном поплавом која се у Месопотамији догодила крајем четвртог миленија. О овоме видимо из текста сумерских династија писаног око две хиљаде године, а оно каже: „Тада је настао потоп, а после потопа краљевство је опет сишло са неба“.

Као што смо рекли, Вули је један од оних најтемељитијих археолога који су вршили ископавања на Уру. Читавих седам године, тачније од 1922. до 1929, Вули је радио на Уру и исто тако објавио читав низ књига у којима је описивао у детаље свој рад. Теренска ископавања која је вршио крај градских зидина од 1927. до 1929. открила су му велика гробља на коме су биле и чувене краљевске гробнице. Ове гробнице потичу из трећег миленија пре наше ере и то са баснословним драгоценостима. Пошто је утврдио да најстарији слој до кога је дошао потиче из периода Цемедет Наср, закључио је да изнад њега, по начину како су формиран и млађи слојеви, више нема трагова правога насеља. Сада су само наслаге отпадака одбачених са зидина, а то је уствари било градско ђубриште на чијим слегнутим слојевима су се укопавали покојници па чак и краљеви.

Прва ископавања Вули је вршио на дубини од тринаест метара где је после слојева Цемедет Наср дошао до сасвим чисте глине. Ова глина је истог састава као и корито Еуфрата па је Вули мислио да је ту крај сваког трага људског насеља. Међутим, пошто је приметио да је ниво слоја чисте глине много виши од нивоа саме обале наставио је са ископавањем. Тек на даља два метра и четрдесет сантиметара дубине нагло се појавио нови слој насеља са деловима каменог оруђа, језгрима кремених са траговима отклесаних слојева и фрагментима бојене керамике. Сви ови налази потичу из времена обеидске културе. Да би био сасвим сигуран извршио је пробно ископавање непуних триста метара даље од првог места. На велико изненађење дошао је до истих резултата. Али његово највеће изненађење је било кад је у слоју испод чисте глине нашао циглу од печене глине. Ова печена глина, опека по свом облику и изради, није ни најмање личила ни на једну од бројних врста које су нађене у вишим слојевима. Ова новопронађена опека само нам казује да су становници Ура још пре сумерске цивилизације употребљавали опеку за неке своје градње. И опет, да би био сигуран у оно што тврди, Вули је извршио пробна дубока ископавања самог насеља и то унутар зидина. Ископавања је вршио испод пода једне куће и на нешто више од пет метара наишао на слој истог садржаја као што је онај испод чисте глине изван самог насеља. Дилеме нема, то је било насеље Ура пре катастрофалне поплаве. Једино могуће објашњење за све те Циновске наслаге иловаче испод хумки Ура јесте потоп, који је недвосмислено делио две људске епохе. Нека поплава ужасних размера уништила је непознату људску насеобину неразрешиве старине, а кад

се вода повукла дошли су други људи. Међутим, да би вода нагомила-ла три метра муља, вода би на том месту морала стајати веома дуго и на висини од готово осам метара. При таквом водостају жртва поплаве морала је бити цела Месопоматија. То је била катаклизма каква се у историји ретко догађа, али локалног карактера.

Четрдесет километара источно од Вавилона налази се *Киш*, један од веома развијених градова-држава у Сумеру током друге и треће фазе раноинстичког периода. Киш је био насеље у периоду културе *Хасуна*, а археолози који су радили на њему, тачније где се Еуфрат и Тигар приближавају у широком луку, дали су нам још једну полазну тачку. Они су ископавајући Киш наишли на један слој талоба који је овде био дебео само пола метра. Помоћу проби успело је да се постепено обележи област циновске поплаве а истражени терен нам указује да је Киш заузимао пространу територију. По схватању Вулија ова катастрофа је захватила област ширине шестотридесет километара а дужине стошездесет километара. Даља размишљања Вулија дошла су до тога, да ако посматрамо географску карту, то је био како бисмо то данас рекли, „један локални догађај“. За становнике ове речне низије, ова област је некад била цео њихов свет, а поплава је значила свеобухватни потоп којим богови кажњавају грешно човечанство.

Из старовавилонских клинастих текстова дознајемо да се брод зауставио на брду *Нисир*. А њега треба тражити између Тигра и доњег тока реке Зад, тамо где се клисурасти планински ланци *Курдистана* нагло уздижу изнад родног приобалног терена Тигра. Брдо Нисир у потпуности одговара развоју огромне катастрофе која је дошла са југа а од Утнапштима сазнајемо да је његов завичајни град био *Шурупак*. Шурупак се протеже педесетак километара од Нипура на обали Еуфрата, односно на обали канала који га је везивао са реком. У њему још нису вршена опсежнија систематска ископавања, него углавном само сондажна па се из досадашњих претпоставки дошло до закључка да је један талас са Персијског залива бацио лађу управо на курдистанске планине.

Занимљиво је да брдо Нисир никада није привлачило радозналце ради проналаска циновске лађе иако нас је Гилгамеш о томе прецизно обавестио. Циљ многих експедиција било је брдо *Арарат* који се помиње у Старом завету. Пет хиљада стопедесет и шест метара високо брдо Арарат се налази у источној Турској близу иранско-совјетске границе и вечито је покривен снегом. Повод свих експедиција да се упуте на њега била је једна пастирска легенда. Наиме ради се о становницима *Бајзита* који су генерацијама причали о чудесном доживљају једног планинског пастира који је тврдио да је једног дана на Арарату видео један велики дрвени брод. На највеће изненађење свих научника овај доживљај није био измишљен. 1883. године турска експедиција у свом извештају пише: „У лето 1833. године на јужној страни глечера стрчи по изгледу бродски прамац“. Међутим, још боље нам је потврдио Јерусалимско-Вавилонски архиђакон Др. Нури (Ноури). Из својих истраживачких мисија са извора Еуфрата 1892. године, вратио се са богатим извештајима. У њима говори о отпацама једне лађе која се налази у вечитом леду. „Унутраш-

њост је била пуна снега, спољни зид је био обојен природном затвореноцрвеном бојом“, додао је на крају свог извештаја. У првом светском рату руски официр ваздухопловства г. Росковици тврдио је да је из свог авиона на јужној страни Арарата видео „остатке једне велике бродске олупине“. После овог извештаја цар Никола други одмах је послао једну експедицију која је не само видела лађу него ју је и фотографисала. Али сви ови докази су ишчезли наводно у Октобарској револуцији. Из времена другог светског рата такође потичу нека осматрања из ваздуха. Један совјетски пилот и четири америчка ваздухопловца су вршила осматрање које је подстакло америчког историчара Др. Арона Смита из Гринзборга (Aaron Smith from Greensborough) експерта за потоп, да ступи у акцију. Овај експерт је у свом дугогодишњем раду сакупио осамдесет хиљада дела на седамдесет и два језика која говоре о потопу од којих седамдесет хиљада спомињу легендарни остатак ковчега. Др. Смит се са четрдесет својих пратилаца попео на залеђени врх Арарата 1951 године. Тамо је провео дванаест дана али се вратио без успеха а потом је изјавио: „Ако и нисмо нашли траг Нојеве барке, ипак је моје поверење у библијско казивање о потопу још више појачано. Ми ћемо се вратити“. 1952. године подстакнут др Смитом на врх вулканског брда попео се млади француски истраживач Жан Де Рике (Jean de Riquer) из Гренланда. Али и он се вратио необављена посла. У трагању за најчувенијом лађом човечанства успео је француз Фернанд Навара (Fernand Navarra). У јутарњим часовима шестог јула 1955. године пронашао је на врху у леденим масама три комада једне греде. Њихова старост је најмање пет хиљада година, како је оценио Навара али да ли се овде стварно ради о траговима библијске лађе то наравно нико не може да каже.

III

Упоређујући библијски опис потоба и предања о потопу многих народа, тако рећи са свих континената, видећемо да имају заједнички извор. Тај заједнички извор јесте предање о једном истинском догађају, догађају о стварном потопу који се десио у оној земљи где су праоци свих народа целог човечанства живели а то је Месопотамија. Иако смо већ рекли да сва ова предања имају доста заједничких особина исто тако имају великих разлика.

Ово дознајемо из сопственог искуства. Као што знамо предања се стално мењају, а до тога је дошло кад су нове прилике много утицале не само на народ, него и на предања. Према томе дошло је и до измена у предањима, и то само у појединостима. Ипак у овим новим описима потоба задржавало се и нешто карактеристично што нас је опет доводило до заједничке тачке.

Тако на пример у Кини за време цара Јао-а и његовог великог министра и културног народног хероја Ју-а десио се катастрофална поплава. Овај потоп се десио од прилике две хиљаде и четири стоте године пре Христа а свете књиге Шћу-кинг (Сцхукинг) описују га овако: „Потоп беше покрио брегове и брежуљке, и са својим водама прећаше небу“. Да ово предање има неке сличности са старозаветним

у то се не сумња. Навешћемо један од многобројних примера. Из Библије дознајемо да је праотац Ноје први засадио виноград и справио алкохолно пиће-вино и да се једном приликом опивши се и случајно откривши се био изложен подругивању свог средњег сина Хама, па га је због тога и проклео. Исто тако у Шу-кинг-у се говори да код Ју-а почиње прво засађивање винограда и прављење алкохолног пића. А Ју је чак проклео и прогнао једнога кад му је овај пружио слатко вино. У најстарија кинеска предања не треба сумњати јер су нам етнолошко-антрополошки, лингвистички и културни подаци дали довољно потврда. Овде лежи кључ свих затворених врата како по питању сличности тако и по питању порекла кинеског предања. А тако је и код других народа који са собом носе стара предања о потопу.

У Индији постоје чак два предања о потопу. Наводно ради се о богу *Браму* (из старијих описа) који предказује праочеву Ману-у потоп а затим му наређује да сагради лађу, потом да се у њу склони са још седам мудраца (пророка брамана, далековидаца, такозваних „РИШИА“) напоследку да у лађу унесе и „семена сваке врсте“. Значи видимо неке сличности, јер по библијском опису Бог је открио праоцу Ноју потоп, и наредио да сагради један велики ковчег који може да прими три његова сина и њихове жене ко и себе и своју жену са паровима чистих и нечистих животиња.

Из старозаветног предања видимо да је Нојев ковчег имао само једна врата и један прозор. Ову сличност налазимо и у предањима старих Персијанаца који су живели у планинским пределима Ирана. Међутим ово предање је јако дотерано и измењено имајући у виду теренске и климатске прилике. Бог Ахура-Мазда открива Персијском праоцу Јими да ће наступити велика зима са потопом, те да би га спасао наређује му да огради један велики врт са великим зидом и са једним вратима и једним прозором. Стари Персијанци који су били планински народ нису никад видели лађу, те отуд уместо лађе говори се о четвороуганом врту. По својој прилици у ово предање су умешани остаци двају старих предања: о Потопу и о Еденском врту, сигурно због утицаја прилика и дугог времена.

Као што Персијанци нису имали представе о лађи то се може слободно рећи и за праоце Јеврејског народа иако не баш у тој мери. Отуда у старозаветном предању Бог говори праоцу Ноју да „*начини себи ковчег*“. То јест ради се о једном четвороугаоном пловћем ковчегу. Иако Вавилонци нису били приморски народ они су ипак више прилика имали да виде лађе те су отуд у њиховим предањима о потопу лађе описиване без крме. У њиховом предању бог Еа је преко сна предказао праоцу Вавилоније *Ардахазису* предстојећи потоп који је дошао по жељи врховног бога Елила и заједничког решења савета богова.

Да се не би овде упуштали у детаљна излагања горе поменутих предања као ни у друга стара предања о једном великом катастрофалном потопу, јер до сад је историјској науци познато око четрдесет разних предања о потопу, закључићемо само да међусобним упоређивањем свих тих предања долазимо до сагласности да међу њима има сличног или идентичног са старозаветним описом. Иако се

ова предања по нечему разликују ипак имају један заједнички извор. Тај извор јесте сам потоп. Ништа друго не може да буде извор него сам догађај о коме пишу сва предања. Али откуд толика распрострањеност приче о потопу? По мишљењу новијих научника колевка свега је у Месопотамији. Празавичај је у њој а поколења старих народа чији су преци преживели потоп носили су са собом и предања својих праотаца. Касније у току многих векова ти народи су образовали засебне народе и насељавали разне крајеве земље. Да је ово заиста овако, у то нема сумње, јер нам доказују нове науке. Једна од тих нових наука јесте археологија, која нам је дала такав један доказ који не можемо побити. Поред археологије ту су и етнологија, лингвистика, религијска историја, географија и још многе друге науке које су нам дале још доказног материјала и на нашу срећу откриле нам многобројне чињенице. Према томе, имамо довољно разлога да верујемо у историјску стварност потопа а још више можемо веровати библијском опису потопа.

IV

Свето писмо је реч Божија и реч људска. Ако сматрамо да су књиге Светог писма богонадахнуте онда треба да се сложимо да је примарни аутор Бог, а секундарни човек. Бог као примарни аутор изражава истину речима светог писца а као људска реч она подлеже критичком изучавању. Свети писци су били богонадахнути као и сви значајни људи у Светом писму и сваки од њих је имао своју посебну личност, али је Бог био тај који је бирао личности које ће у одређеном времену и под одређеним околностима моћи да се прилагоде својим савременицима и да им објаве реч Божију. Међу многим личностима има једна која интересује не само побожне људе него људе од науке — представнике и теолошких и световних наука. Та личност је наш праотац Ноје. Праоца Ноја, као историјску личност, треба посматрати у светлости свог времена и времена које му је претходило. Његово доба је било време покварености људи. Та поквареност људи је била тако велика да се Бог раскајао што је уопште створио човека (Генесис 6,6). Човек је од самог почетка био склон ка злу (Генесис 6,5) али Бог није заборавио да да човеку и могућност да буде добар (Постање 4,17). Поквареност и грех су били толико велики да је Бог решио да казни не само људе но и земљу и животиње. Али та казна не би смела да уништи све, јер само човечанство је било носилац божијег благослова и божијих обећања и кад би било уништено била би прекинута нит историје спасења. Неко је морао бити спасен да би постао нови носилац божијих обећања и божијег благослова. А то је Ноје. Он је, како сазнајемо из Светог писма, једини човек који је остао праведан, непорочан, односно савршен у свом животу и који је верно вршио вољу божију. Управо те верско-моралне особине које је имао довеле су га да буде божији изабраник. Према томе Ноје је био изабран да избегне казну и да постане онај верник који ће носити божији обећање и божији благослов за које знамо да се касније обнављају у Авраму, Израилу и Исусу Христу.

„Начини себи ковчег од дрвета гофера . . .“

Овим речима почиње четрнаести стих шесте главе, а у њему налазимо две нејасне речи. То су *КОВЧЕГ* и *ГОФЕР*. Јеврејска реч „*Т Е Б А Х*“ () у преводу значи лађа, а истовремено, та реч се јавља у Другој књизи Мојсејевој када не означава лађу но малу кошарицу (исплетену од прућа) у коју је мајка ставила Мојсеја кад га је оставила на реци Нилу (Излазак 2, 3—5). Према томе, сигурно је да се у овом другом случају очито ради о кошарици а не лађи. Реч „*ГОФЕР*“ () је именица за дрво смоласте врсте, као на пример бор, јела и њима слично дрвеће. Овде сам сасвим сигуран да се заиста ради о смоластом дрвету, јер саграђени ковчег је Ноје требало по наређењу Бога, да обложи смолом. Именица за смолу „*КОФЕР*“ () а она има широко значење. Једно од тих значења је асфалт или смола па је нелогично тврдити да се овде ради о асфалту него о смоли. Још је сигурније да је овде реч о смоли са дрвета гофера.

„Али ћу с тобом учинити завјет свој . . .“

Овај осамнаести стих има двоструко тумачење. Прво тумачење сам донекле изнео а то је зашто баш Ноје. Друго тумачење је тумачење апостола Петра које гласи: „А бејаше и лажних пророка у народу, као што ће и међу вама бити лажних учитеља, који ће унети јереси погубли, и одрицаће се Господара који их искупи и доводиће себи наглу погибао. И многи ће поћи за њиховим нечистотама, због којих ће се хулити на пут истине. И у лакомству искоришћаваће вас варљивим речима. Њихов суд одавно не доцни, и погибао њихова не дрема. Јер кад Бог не поштедје ангеле који сагрешисше, него их баци у окове мрака пакленог и предаде да се чувају за суд. И првог свијета не поштедје него сачува Ноја, проповједника правде, и седморо са њим, наводе потоп на свијет безбожнички“. (II Петр. 2:1—5) Из овог Петровог тумачења видимо, да као што је у време Нојево било људи који нису веровали, тако је било и после васкрсења Господа Исуса Христа. Овим тумачењем апостол Петар, у својој Другој посланици, указује нам шта се догодило таквим људима, и не само људима но и ангелима. И као што је у Нојево време Бог створио завет са њим јер је једини био који је веровао а остале казнио, тако ће бити и о другом доласку Господа Исуса Христа. Склопиће завет са побожнима а безбожници ће страдати као што то беше у првом страдању света.

„Узми са собом од свих животиња чистих седморо . . . а од животиња нечистих двоје . . .“

Други стих седме главе, који управо овако почиње, говори нам да је Бог већ унапред, то јест пре Синајског законодавства, направио распоред које су животиње чисте а које не. Ноје тада није знао шта је чисто а шта не, па је по наређењу Бога урадио како му је заповеђено. У самом стиху леже две загонетке зашто седам чистих и двоје нечистих? Значи, питамо се, зашто седам? Број седам и његово

тумачење налазимо у другој глави Прве књиге Мојсејеве које гласи: „И сврши Бог до седмога дана дела своја, која учини; и почину у седми дан од свих дела својих, која учини; И благослови Бог седми дан, и посвети га, јер у тај дан по чину од свих дела својих, која учини“. Број два, уствари је број греха, нечистоте и непослушности. Кад је бог створио све, па и човека, увидео је да само њему није створио друга. А када му је створио, рекао је, да ће оставити оца својега и матер своју и да ће се прилепити жени својој и да ће двоје бити једно. Према томе, то двоје је једно а то једно је начинио грех узевши плод са дрвета знања добра и зла. Проблем броја два и седам покушали су да реше и питагорејци. Њихов основни принцип философије јесте број. Бројеви су основни облик свега. Они су вечни и непромениви, па стога су сматрали да бројеви чине супстанцијални основ и узор свега што постоји. По њиховом схватању, број два означава линију а седам значи разум, здравље, светлост, итд. Ово тумачење бројева нема никаквих додира са Библијом и нелогично је, па стога немамо потребе узимати га у обзир. Поред ове загонетке још се питамо зашто је Бог осудио заједно са људима и све животиње. Као што је људски грех потекао од Адама и Еве, тако је и животињски грех потекао од змије. Према томе Бог је осудио и животиње да би људи своју невољу јаче осетили и да би невоља била поучнија за потомство.

Пре него што је потоп наишао Ноје је ушао у ковчег. Апостол Петар у својој првој посланици о ковчегу пише: „Који некад не хтједоше да слушају кад их очекиваше Божије трпљење у вријеме Нојево, кад се грађаше ковчег, у ком мало то-јест, осам душа, остаде од воде. За спомен тога и нас сад спасава крштење...“ Апостол Павле у својој Посланици Јеврејима пише: „Вјером Ноје прими заповест и побојавши се онога што још не види, начини ковчег за спасење дома својега, којим осуди сав свет, и поста наследник правде по вери“. Из свега можемо извести закључак да ковчег тајанствено представља цркву Божју у којој верни налазе спасење од бура живота и греха.

„А Бог се опомену Ноја и свијех звијери и све стоке што бјеху с њим у ковчегу; и посла Бог вјетар на земљу да узбије воду“.

Ветар који је Бог послао да сузбије воду мало је чудна загонетка. Да ли се овде ради о природној појави? Ова појава није дошла сама од себе но уз помоћ Бога. Бог немора само да се јави кроз пророка или кроз ангела, Бог се јавља и кроз природу, јер ју је сам и створио. Овај случај са ветром добро нам је познат у Другој књизи Мојсејевој у којој се каже: „И пружи Мојсеј руку своју на море, а Господ узби море ветром источним, који јако дуваше целу ноћ, и осуши море, и вода се раступи“ (Ексопус 14, 21).

Шестстотинапрве године века Нојева, први дан првог месеца завршила се катастрофална година поплаве која је казнила род човечији. После свега што се десило Ноје је начинио жртвеник на

коме се захвалио Богу на свему. Жртвеник се овде спомиње први пут, иако је он и пре Ноја био употребљиван. Кајин и Авељ несумњиво су приносили своје жртве на жртвенике подигнуте на месту, одређеном за обредна дејства. Тако је и Ноје, побуђен милошћу Божијом и спасењем, подигао Богу жртвеник, било од земље, било од камена, како је то био у дубокој старини обичај (Ексопус 20, 24—25).

Жртва коју је Ноје принео била је принесена у име свега света и исказивала је захвалност Богу за спасење од потопа и веру у Њега, зато је била угодна Богу као мирис. Тај угодни мирис је мирис познања Исуса Христа у Новом завету који се кроз нас јавља на сваком месту. Апостол Павле у својој Другој посланици Коринћанима каже: „Јер смо ми Христов мирис Богу...“ (2, 15); а у Посланици Ефесцима о мирису тумачи: „И живите у љубави, као што је и Христос љубио нас, и предаде себе за нас у прилог и жртву Бога на слатки мирис“ (5, 2). Овим слатким и угодним мирисом Ноје је успео да укаже захвалност а Бог је узвратио обећањем да неће убијати жива бића, као што је чинио, то јест, да неће употребљавати неко опште средство казне, као што је то био потоп.

„И Бог благослови Ноја и синове његове
и рече им: рађајте се и множите се, и
напуните земљу“.

Овај стих девете главе може се тумачити као друго стварање света. Будући да је првобитни свет створен ниизчега он је на себи носио трагове несавршености, иако је реалан. Пре свега, првобитни свет се уздиже нина чему, на небићу-нема свог корена, једнобитнога са собом. Он је организам пред којим су отворене могућности, иако нема свог једнобитног корена — он има своју будућност бескрајну у којој његово биће остаје његовим, али после потопа он ће да се преобрази. После потопа отворена је будућност и могућност усавршавања, то јест, дата је поновна власт да човек влада над земљом. Он се не ствара поново него се кристалише и развија у оно што је било дато у почетку. Бог после потопа није стварао поново човека и жену, него напротив, наставио је развијање оног првобитног, зато понавља оне речи „рађајте се и множите се и напуните земљу“.

После потопа климатски услови на земљи били су измењени. Захваљујући томе, Бог наређује Ноју да може јести и животињско месо, а не само плодове са дрвета. Земља је била мање плодна после потопа а људске моћи су ослабиле па је Бог уобичајену храну (биљну) допунио новом (Месном).

Забрана јести крв, која је „душа“ животиња, а изречена је у четвртој стиху девете главе, потекла је отуда што се држало да је крв склониште животне силе и покретач живота. О томе нам говори Мојсеј у својој Трећој књизи: „Јер је душа телу у крви, а ја сам вам је одредио за олтар да се чисте душе ваше; јер је крв што душу очишћа“. Према томе видимо да је крв, по старом веровању, била кадра да умоли Бога за спасење човеково.

Пети и шести стих исте главе у коме је изречена забрана убиства и крвопролића заснива се на томе да живот човека припада

Богу. Бог, као слободно биће, ствара човека такође слободним-у томе је, у основи човек Његов лик; по тој слободи он је личност, истина релативна, и стварна слика апсолутне личности Бога. Па према Томе, живот човека, као слике Божије је неприкосновен; ко га уништи дочекаће крвну освету од другог, али ако убица избегне освету човечију, Бог ће га сам казнити.

Од осмог до седамнаестог стиха Бог ствара завет са Нојем. Суштина овог завета састоји се у томе да Бог неће више пустити потоп, нити уништити људе, којима је обећао Спаситеља. Међутим, загонетка лежи у тринаестом стиху где се каже: „Метно сам дугу своју у облаке, да буде знак завета између мене и земље“. Шта заправо значи „дуга“ и како ово тумачимо? Из стиха видимо да је Бог у знак вечног мира између неба и земље ставио дугу. Та дуга, као знак помирења, праслика је Господа Исуса Христа главног Помиритеља Бога и људи. У *Апокалипси* код Јована каже се: „...и где пријесто стајаше на небу, и на пријестолу сјеђаше неко. И онај што сјеђаше бијаше по виђењу као камен јаспис и сард; и око пријестола бијаше дуга по виђењу као камен јаспис и сард; и око пријестола бијаше дуга по виђењу као смарагд“ (АПк. 4,3—4). Пророк Езекил такође нам тврди што и Јован па каже: „И видех као јаку свјетлост, и у њој унутар као огањ наоколо, од бедара горе, а од бедара доле видех као огањ и свјетлост око њега. Као дуга у облак кад је киша, така на очи бијаше светлост. То бијаше виђење славе Божије на очима; и кад видех, падох на лице своје, и чух глас некога који говораше“ (Езекил 1, 27—28). Праотац Ноје у свом завету исказао је своју веру у Избавитеља. А та вера у тај завет проширили су се на сав свет, јер је то вечни завет мира, као што се то каже у дванаестом стиху девете главе.

Проблем потопа, као праобраза краја света у огњу, задире у трновиту област „оправдавања Бога“ („теодикеје“). Православно решење је овакво: Бог није узрок зла. Свака „казна“ Божија је педагошко, очинско *карање*, са циљем за поправљање. А када је Ваплоћени Син Божији душом Својом сишао у Ад на Велики Петак, Он је тамо проповедао *свима* душама, од Адама до Јована Крститеља, и позвао их на покајање. Тада су и душе оних људи, који су настрадали у потопу, имале шансу да се покају и да, предвођене Христовом душом, у недељу Пасхе новозаветне, уђу у Рај... Значи, Бог кара само у историји, док има наде за поправљање. (од страха). После Општег Васкрсења нема места никаквом карању Божијем. Пакао није казна са стране Бога, него они који иду у пакао, иду по својој вољи, они су *самоосуђени*. Они су непокајиви мазохисти. Пакао је за њих њихов „рај“... Слобода човековог избора између Бога и Сатане — превазилази границе нашег разума. Једно је утешно за нас, а то је да Бог Љубави не може мрзети, него само љубити, волети бескрајно. Но Бог уважава слободу личности, не љуби на на силу...

Zoran Diamond:

SUMMARY

NOAH AND TRADITIONS ABOUT THE FLOOD

The Author Compares different traditions about the Flood story, especially the epic poetry of Gilgamesh and the Biblical story about the Flood. He pointed out the problem of »Theodicy« and the possibility of repentance given to all souls in Hades, when Christ's soul descended there.